

מן הריבוי אל הבלעדיות: מסע אל האהבה האידיאלית | מרים קסטנ

מפריכה אף היא את הרעיון של יותר מאישה אחת. "אחת היא יונתי תמתי" אומר המושל בשיר השירים, ומפרש רש"י: "ומכולם אחת היא הנבחרת לי". בשמיני עצרת, שבו אנו חוגגים את הקשר האינטימי הייחודי שבין הקב"ה לעם ישראל, אנו מקריבים קרבן אחד בלבד – בניגוד לשבעים הפרים שהוקרבו עבור אומות העולם לאורך חג הסוכות – להדגיש את הבלעדיות שבקשר שלנו עם ה'. אכן, פסוקים נוספים (ראו למשל הושע ג', ג'; מלאכי ב', י"ד, ועוד) מצביעים על כך שבלעדיות היא המאפיין שמגדיר קשר ברמה הגבוהה ביותר.

נוסף על כך, התורה ערה היטב לכאב הטמון בפוליגמיה – המונח בו היא משתמשת לאשתו השנייה הוא צרה,

שפירושו המילולי: סבל. וכשלאה קוראת לבן שילדה שפחתה ליעקב "גד", היא אומרת "בגד" (בכתיב) לאמר, "בגדת בי כשבאת אל שפחתי" (רש"י שם). למרות שזו הייתה לאה עצמה שיזמה את נישואי יעקב עם שפחתה, נראה כי עדיין חשה דקירת בגידה בלבה.

בהינתן כל האמור לעיל, נראה כי ניתן לומר די בביטחון שהפוליגמיה מעולם לא הייתה האידאל, והיא הותרה רק לשם אחת משלוש מטרות: אם האישה עקרה והבעל נדרש לקיים את מצוות "פרו ורבו"; לשם קיום מצוות ייבום; ולמלכים שנישואיהם שימשו לעיתים כלי ליצירת בריתות מדיניות.

בפועל, לפני כאלף שנה הטיל רבנו גרשום, מאור הגולה, חרם על מי שיישא יותר מאישה אחת. ואף שהחרם לא מחייב את

אחרי כל דרשות השבע ברכות היפות ששמענו לאורך חיינו, וכל השיעורים מעוררי ההשראה על שלום בית ועל יופיו של הבית היהודי – הקריאה על אברהם אבינו שלקח את הגר לאישה שניה ועל ארבע נשותיו של יעקב אבינו עשויה לצרום קצת. נכון, המציאות אז הייתה שונה, וכמובן שאין ביכולתנו אפילו להתחיל להבין את גדלותם של האבות והאימהות, אבל איכשהו, במעמקי הלב, אנחנו מרגישים שהרעיון של יותר מאישה אחת סותר את מהות מערכת היחסים היפה, הבלעדית, שלימדונו לשאוף אליה.

אכן, נראה שהאידיאל התורני תמיד היה איש אחד ואישה אחת, כמו שנבראו בגן עדן, כהדגשתו של ר' יעקב אנטולי (1194-1256) "שאשה אחת

נבראה מצלע האדם להיות עזר כנגדו ולא נבראו שתיים" (מלמד התלמידים תזריע קא). אפשר שדמויות מקראיות אולצו על ידי נסיבות לקחת יותר מאישה אחת, אך המונוגמיה נותרה האידיאל. למעשה, הסיבה שאין בתורה איסור רשמי על ריבוי נשים להדיוטות, הוא טוען, היא שהמונוגמיה כאידיאל מדברת בעד עצמה: "כי הדברים שירחיקם השכל יספיק לתורה במניעתם בדרך סיפור": אכן העובדה שכל סיפור בתורה שבו יותר מאישה אחת – שרה והגר, רחל ולאה, חנה ופנינה – הוא רווי במתח, קנאה וכאב – אולי רומזת בכך על אי-נחתה של התורה מן הריבוי הזה. לדעתו, הדבר ברור עד כדי כך עד ש"כי מי זה אשר ימלאנו לבו לעשות כן?" (שם).

עוצמת האהבה המשמשת במקורות כמשל לקשר שבין הקב"ה לעם ישראל

יהדות ספרד, הורה השולחן ערוך (אה"ע א, י) שבמקומות שבהם לא התקבלה

וגם נקבה (ראה רש"י, בראשית א', כז) – רואה בגבריות ונשיות כוחות ארכיטיפיים הפועלים במתן רמות הקיום. למרות שהכוחות הללו מושתתים על תכונות מגדריות, הם מיושמים בצורה מטפורית: הקב"ה מתואר כזכר, כנסת ישראל

חשוב לזכור שהקב"ה מנהיג את העולם, וכל מה שמתרחש בו – לרבות שינויים סוציולוגיים – נועד לקרב אותנו בהדרגה אל ימות המשיח.

תקנת רבנו גרשום "טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים" נגד ריבוי נשים. וכמו שמציין הערוך השולחן (אה"ע א, לב) וכך מדגיש את הסתייגותו מפוליגמיה, "באמת לא מצינו לכל התנאים ואמוראים והגאונים שיהיה להם שתי נשים".

כנקבה, השמים כזכר, והארץ כנקבה. אכן, בספרות הקבלית, לעיתים קרובות, מתוארים גברים כבעלי תכונות נשיות ונשים כבעלות תכונות גבריות. במובן זה, הספרות הקבלית חורגת ממהותנות קשיחה. הפרדיגמה של זכר ונקבה עדיין משקף תכונות מובחנות, אך הוא משמש כמסגרת גמישה להבנת דינמיקות רוחניות, קוסמיות וחברתיות הרבה מעבר לגברים ונשים בפועל.

ואכן, ר' משה פיינשטיין זצ"ל מראה (אגרות משה אה"ע א, לו) שריבוי נשים היה נדיר מאוד גם לפני החרם – לדבריו, רק "אוהבי ריב ומדון" לקחו שתי נשים. בנוסף הוא מראה שאם יקח, בכל מקרה נדרשת רשותה של האישה הראשונה ומסכם: "זה ודאי אינו מצוי שאשתו תרשהו שיקח לה צרה".

ובכן, לפי פרדיגמה זו, האיש מייצג נפרדות ויחידנות – הוא יוצא מעצמו, פועל, משיג, וחוזר למצב היחידות שלו. לעומת זאת, האשה הביולוגית מגלמת את הרצון לקשר – היא מפנה מקום לאחר בתוכה, מזינה ומטפחת אחר בגופה. היא מקבלת ומכילה. הוא פועל ומשיג.

ועדיין, אחרי הכול, פוליגמיה מותרת מן התורה. מה משמעות תחושת אי-הנוחות שלנו כלפי הרעיון הזה, ומה היא מגלה לנו על תכניתו של ה' לעולמו? גם בעולם הלא-יהודי נחשבת כיום המונוגמיה לאידיאל, אף שפוליגמיה הייתה מקובלת ונפוצה בתרבויות קדומות. חשוב לזכור שהקב"ה מנהיג את העולם, וכל מה שמתרחש בו – לרבות שינויים סוציולוגיים – נועד לקרב אותנו בהדרגה אל ימות המשיח. מה המעבר מהפוליגמיה המקראית המותרת אל הציפייה כיום לבלעדיות זוגית יכול ללמד אותנו על החיים, על הנישואין, ובעיקר על הקשר שלנו עם הקב"ה?

בעולם של עשייה והשגה – עולם המזוהה עם הגבריות – כל המרבה תמיד הוא משובח. המטרה היא להשפיע, להשיג, לצבור, ולכבוש טריטוריות חדשות. מנקודת מבט זו, כל משפחה נוספת הנושאת את חותמו נחשבת הישג נוסף, הרחבה של השפעתו.

ממוקד מטרה, ממוקדת קשר

אנו, גברים ונשים כאחד, מוצאים את עצמנו לעיתים קרובות במצב "גברי" של עשייה, צבירה וכיבוש. זהו אכן המצב הנדרש כדי לפעול בעולם הזה. אך לצערנו, לעיתים אנחנו נושאים את גישה זו גם לעולמנו הרוחני ולעבודת ה'. המצוות הופכות לעשייה "שלא לשמה" – ניסיון ללחוץ על הכפתורים הנכונים כדי לזכות בשפע מלמעלה – במקום להיות

לפני שנמשיך, חשוב לציין שהספרות הקבלית – בהתבסס על העובדה שהאדם הראשון שנברא בצלם אלוקים היה גם זכר

הנשית-- החיה בעולם כזה, כשהיא כמהה לאהבה אמיתית, ויודעת בליבה העמוק ביותר שאהבה דורשת בלעדיות. אכן, חז"ל מנו מציאות זו – היות האיש רשאי לשאת יותר מאישה אחת, בשעה שהיא עודה נאחזת באידיאל הבלעדיות שלה – ברשימת עשר ההשלכות הכואבות של פניית חווה מעם הקב"ה אל עבר הנחש בגן עדן (עירובין ק' ע"ב).

כאבה – ברכתנו

אבל מתברר שסבלה של חווה הוא ברכה לאנושות. היא מושכת בכיוון הבלעדיות, האינטימיות האמיתית והאהבה, וכך אין האנושות שוכחת את יעדה: אחדות וחיבור אמיתיים עם הבורא. אכן, לא טוב היות האיש לבדו. לא טוב לחיות בעולם שממוקד בצבירה ובניצחון, בהתקדמות וברכישת. האיש זקוק לאישה כנגדו – והאנושות זקוקה לנשיות כנגדה-- שתזמין לעולם שבו **הקשר עצמו** הוא היעד הסופי.

הדיאלוג הזה בין הקול הגברי לקול הנשי בא לידי ביטוי מופלא במדרש המבאר את הפסוק משיר השירים (א, ד) "נגילה ונשמחה בך" כמתאר את האהבה הנעלה ביותר – אהבה שאינה תלויה ברווחים או בתועלות אישיות.

מעשה באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה, באו אצל ר' שמעון בן יוחאי והיו רוצים להתפרש זה מזה. אמר להם, "חייכם, כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה, כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה". הלכו בדרכיו ועשו לעצמם יום טוב, ועשו סעודה גדולה ושכרתו יותר מדי. כיון שנתייבשה דעתו עליו אמר לה, "בתי, ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית וטלי אותו ולכי לבית אביך". מה עשתה היא? לאחר שישן, רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם, "עאווה במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא". בחצי הלילה ננער משנתו. כיון שפג יינו אמר לה, "בתי היכן אני

דרך להתקשרות עם הקב"ה, להכירו על ידי קיום רצונו. הפעולות המיומנות שלנו – הליכה לעבודה, ספורט, בילוי, ואפילו עשיית חסד, אמירת תהלים ולימוד תורה – יכולות להיות כלים נפלאים להתקרבות לה'. אך אם האמצעים הללו הופכים למטרה בפני עצמם ולא לשם התקשרות עם הבורא, דווקא אותם כלים, עלולים להרחיק אותנו ממנו. במירוץ הבלתי פוסק לכבוש ולהשיג – בכל תחום שהוא – קל מאוד לשכוח את המטרה הסופית. אנחנו צוברים, אבל לשם מה? רצים, אבל לאן? משפיעים, אבל לאיזו תכלית?

הנשיות מושכת לקשר

כאשר אדם וחווה גורשו מגן עדן עם משימה לתקן את העולם – משימה שדורשת, כמוכן, עשייה והתקדמות – נדרש מישור לזכור שמטרה אינה רק פעולה או הישג, אלא אהבה ואחדות: ה' אחד ושמו אחד. אותו "מישהו" היא האישה – אם כל חי, שומרת הלבבות, מבקשת הקשרים, הכוח הנגדי – "כנגדו". היא נושאת את משימת-העל של האנושות.

רש"י מלמד שחווה נתנה לאדם מן הפרי האסור מחשש שהיא תמות והוא יחיה וינשא אישה אחרת. נשמע רע, אך רק משום שאיננו מבינים שהקנאה – בגרעינה הטהור – היא ההכרה בכך שקרבה אמיתית דורשת בלעדיות. הבנה זו חקוקה עמוק בדנ"א הרוחני של האישה. כמיהתה לבלעדיות, תשוקתה להיות "אחת היא יונתי", מלמדת את האנושות, ברובד המעשי והסמלי גם יחד, על בלעדיות: שבליבת המהות שלה עוסקת בשחרור האנושות מאחיזתה באלוהים אחרים והתדבקות בה' לבדו.

כמה מייסרת הייתה הגלות – עולם של ריבוי וריחוק – לעם ישראל, לאישה-- ולתכונה

אותו "מישהו"
היא האישה –
אם כל חי,
שומרת
הלבבות, מבקשת
הקשרים, הכוח
הנגדי – "כנגדו".
היא נושאת את
משימת-העל של
האנושות.

באופן פרדוקסלי, רק בהתחילים להבין את טוהר האהבה שאינה תלויה בדבר – רק אז הקשר שלהם נושא פרי.

נתון? אמרה לו, "בבית
אבא". אמר לה, "מה לי
לבית אביך?" אמרה לו,
"ולא כך אמרת לי
בערב? כל חפץ טוב
שיש בביתי טלי אותו
ולכי לבית אביך? אין
חפץ טוב לי בעולם יותר
ממך". הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי
ועמד והתפלל עליהם ונפקדו.

לכך. אולי בהקשבה לקריאה הנשית
בלעדיות ברבדים השונים של קיומנו,
אנו מקרבים את עצמנו ואת העולם אל
האחדות האולטימטיבית.

מרים קסמן, מחברת הספר:
"דרך הספירה": נשיות, גבריות ושוויון
ביהדות" בהוצאת קורן-מגיד, היא
דוקטורנטית לפילוסופיה באוניברסיטת
בר-אילן ומרצה בנושאי מחשבת ישראל
ופילוסופיה יהודית בארגון "נפש יהודי".
הספר, בגרסתו האנגלית, זכה, להמלצות
חמות מהרב אהרן פלדמן שליט"א, הרב
אהרן לופיאנסקי שליט"א ואחרים. ניתן
לקרוא את מכתבי ההמלצה באתר
miriamkosman.com. כמו כן, ניתן
להירשם לניוזלטר של מרים קסמן ולקבל
את מאמריה ישירות לתיבת הדואר הנכנס
באן.

המדרש מרגש, אבל אי אפשר שלא
לתהות: אם רבי שמעון בר יוחאי יכול היה
לעזור להם בתפילתו, מדוע לא התפלל
עבורם בפעם הראשונה שהגיעו, במקום
להעביר אותם את המסע המפרך הזה?
ומדוע, בשם ה', שיהודי יחגוג גירושין
במסיבה?

דרך אחת להבין את המדרש היא לראות
בבעל ובאישה שתי גישות שונות לנישואין.
הבעל ממוקד מטרה: אם הנישואין אינם
מניבים תוצאות – גם אם יש אהבה – אין
בהם טעם. האישה רואה את הדברים
אחרת: האהבה מספיקה. עצם הקשר הוא
המטרה.

מתברר אפוא שהמסיבה לא נועדה לחגוג
את הגירושין, אלא את המעבר של בני הזוג
למערכת יחסים ברמה גבוהה יותר –
מעבר לאהבה מהותית שאינה מחפשת
רווח או תועלת: "נגילה ונשמחה בך".
נראה שעד שהבעל לא הגיע לתובנה הזו,
לא יכול היה רבי שמעון בר יוחאי להתפלל
עליהם. באופן פרדוקסלי, רק בהתחילים
להבין את טוהר האהבה שאינה תלויה
בדבר – רק אז הקשר שלהם נושא פרי.

במשך אלפי שנים עסק עם ישראל
בשליחותו: להביא את העולם להכרת ה',
לפתוח את לב האנושות לעיקרון
המונותאיסטי – שיש א-ל אחד בלבד, ובו
עלינו לדבוק. אולי כעת, כשאנו הולכים
וקרבים לימות המשיח (במהרה בימינו,
אמן), ההתלכדות בין המטפורה והמציאות
כבר אינה רחוקה כל-כך. הקב"ה מנהיג
את העולם. גם שינויים חברתיים, בשורה
התחתונה, הם חלק מתוכניתו, ומקרבים
אותנו למצב הרצוי- אפילו בלי שנשים לב

קנה עכשיו

לרשום לניוזלטר של מרים "סיפור על שני קולות"